

Geleneksel Urfa Evi'nin Turizm Amaçlı Dönüşümünde "Sıra" Geleneginin Kullanılması

Yrd.Doç.Dr. İlknur Yüksel

*İstanbul Rumeli Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Silivri / İstanbul, Türkiye
ilknur.yuksel@rumeli.edu.tr*

ÖZET

Geleneksel Türk evi günümüzde geçmişten farklı ihtiyaç ve taleplere cevap vermekte yetersiz olduğundan kullanılarak korunması mümkün olmamaktadır. Ya müze olarak işlevsiz kalmakta ya da başka bir işlevle dönüştürüldüğünde özgünlüğe ait birçok özelliği kaybolmaktadır.

Bu çalışma geleneksel Urfa evi özelinde geleneksel evin geçmişteki kullanımlarından günümüze cevap verebilecek kullanımlarından biri ya da bazıları ile turizm kapsamı içinde kültürün sergilenmesi kapsamında değerlendirilmesinin hem geleneksel kültürün yaşatılmasını hem de geleneksel evin korunmasına destek sağlayacağı düşünülerek hazırlanmıştır.

Geleneksel Urfa evinde icra edilen sıra geleneği günümüzde de yerli ve yabancılar tarafından ilgi görmektedir. Bu geleneğin icrasını görmek için turlar düzenlenmektedir. Ancak geçmişte geleneksel evde icra edilen sıra geleneği günümüzde lokanta, otel restoranlarında müzik programları şeklinde icra edilmektedir. Hem bu geleneğin Türk kültürünü sergileyecek şekilde geleneğe uygun şekilde icra edilebilmesi için hem de özgün mekanı olan geleneksel evde gerçekleştirilmesinin günümüzdeki uygulamalara göre geleneğin sürdürülebilirliği ve geleneksel evin korunması bağlamında özgün ortamında gerçekleşmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, geleneksel sıra geleneğinin özellikleri ve geleneksel Urfa evinin özellikleri irdelenerek sıra geleneğinin geleneksel Urfa evinde geçmişte olduğu gibi günümüzde de turizm sektörünün hizmete dönük sunuma yönelik özelliği sayesinde icra edilebilme imkanı incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: geleneksel Urfa evi, Urfa "sıra" geleneği, gelenek, turizm, sunum

The Enduring Influence of the Traditional Urfa House Tourism Purposes Using The "Sıra" Tradition

ABSTRACT

Traditional Turkish House nowadays gives different needs and demands from the past because there is insufficient, it is impossible to protect by using. The Museum offers to function as or converted to another function buttons on the many features that belong to the authenticity.

Traditional house traditional Urfa House this work in particular are past uses one use or able to respond to the present, with some exhibiting culture within the scope of the evaluation the scope of tourism and the protection of traditional culture, lessen and traditional House will provide support in mind.

The tradition of the traditional Urfa House Executive order today by foreign and domestic interest. Tours to see the Executive of this tradition. But in the past the traditional House Executive order today, the tradition of restaurant, hotel restaurants are exercised in the form of music programs. And this tradition will be exhibiting the way Turkish cultural tradition can be exercised in accordance with the traditional original venue both for realization of the House according to the present application, traditional house in the context of the protection and sustainability of tradition in the original environment of would be more appropriate.

In this study, the traditional sort of properties and it will explore the features of the traditional Urfa House tradition of order by traditional Urfa House as in the past, tourism industry, facing the service today thanks to the possibility of the Executive presentation can be examined for property.

Keywords: traditional Urfa house, Urfa "sıra" tradition, tradition, tourism, presentation

1.GİRİŞ

Geleneksel Türk evinde icra edilen geleneksel Urfa sıra geleneği geleneksel Türk evinin korunarak kullanılması ve geleneksel bir uygulama olarak Urfa "sıra" geleneğinin günümüzde geçmişteki özgün mekanı olan evden farklı mekanlarda icra edilmesi, geleneğe ait özelliklerin yok olması sorununa çözüm getirmesi bağlamında da uygun bir çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Kültür turizmi bağlamında ziyaret eden kültüre meraklı ziyaretçiler için de kültüre ait bir geleneğin icra edildiğini görmek geleneksel evin dönüşümü konusunda uygun bir dönüşüm olabileceğini düşündürmektedir.

Yerel halkın halen ilgi gösterdiği ve icra ettiği bu gelenek, Urfa dışından yabancıların da bu geleneği görmek için ziyaret etme isteğinin olduğu görülmektedir. Bu geleneğin geçmişte özgün mekanı olan "geleneksel ev"de uygulanması turizm çatısı altında bir hizmet sunumundan yararlanarak bu geleneğin kurallarına uyularak icrasına standart bir hizmet sunumu özelliği ekleyerek kuralları olan bu geleneğin gerektiği gibi uygulaması konusunda turizm sektörünün hizmet sunumu özelliğinden yararlanılarak faydalı bir bileşime dönüşebileceği düşünülmüştür.

2.URFA "SIRA" GELENEĞİ

Urfa "sıra" gecesi; amacı, yapılış şekli ve fonksiyonu bakımından Türk kültüründe varolan bilgi ve bazı değerleri paylaşmak adına zaman zaman "biraraya gelmek" şeklindeki geleneğin devamıdır. Bu gelenek Orta Asya'dan başlayıp, Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı ile süren ve günümüze gelen bir gelenektir. Türklerin; Anadolu'ya gelişleri ve şehir hayatına geçişleriyle esnaf arasında 13.yy'dan başlayıp günümüze kadar gelen Ahilik teşkilatı ile de müesseseleşmiştir. Ahiler arasındaki kardeşlik, birlik, beraberlik, dostluk, yardımlaşma, sevgi, saygı, misafir ağırlama, musiki ve oyun gibi unsurlar, zaman içinde haftanın belli bir gecesinde bir araya gelmek şeklinde, "sıra geceleri" şeklinde müesseseleşerek günümüze kadar gelmiştir. (Akbiyık, 2004:.) Kökeni eski Türk geleneğine dayalı Ahilik müessesesinin düşünce ve kurallarının hakim olduğu gecelerdir. (Akbiyık, 2004:.)

Urfa sıra gecesi gruplarını oluşturan kişilerin Ahilik teşkilatında olduğu gibi çoğunlukla ticaretle uğraşan esnaf ve zanaatkâr sınıftan olması ve aynı amaca yönelik faaliyet göstermeleri, sıra gecelerinin, eski Ahilik teşkilatının geleneksel yolla günümüze ulaşan devamı olduğunu göstermektedir. Urfa sıra gecelerinin başlangıcına dair elimizde herhangi bir yazılı kayıt bulunmamaktadır. Urfalı yaşlı kişilerin anlatmalarından bu geleneğin yüz elli iki yüz yıldan daha eski bir geçmişinin olduğu söylenebilir. Urfa sıra gecelerinin çok eski dönemlerden beri sürüp gelmesinin, yaşamasının ve büyük bir keyifle yaşatılmasının en önemli sürükleyici unsuru ve nedeni müzik ve müzikli yemek sohbetlerdir. Her ne kadar müzik icrası gecenin belirli bir bölümünde yapılırsa da, yemek faslı sırasında yapılan sohbet ve muhabbetlerin ana teması da müzik, makam, çalgı ve eski ustaları yâd etme gibi müzikle ilgili konulardır. Başka bir söyleyişle müzik, Urfa sıra gecesinin hamuru, harcıdır denebilir. (Aslan, 2014: 9)

Genel bir tanımla "sıra gecesi"; her meslekten oluşan arkadaş gruplarının haftada bir gün, sırayla birinin evinde yaptıkları sazlı sözlü, yemekli sohbet toplantılarıdır. Sıraya katılan kişilerin resmi kurumlarda ve esnaf sınıfından olmaları dikkate alınarak hafta sonları, özellikle cumartesi geceleri yapılırdı. Gecenin ortamına göre, sabahın ilk ışıklarına kadar sürdüğü olur. Asıl amacı yardımlaşma, dayanışma ve geleneksel kültür değerlerini yaşatarak gelecek nesillere aktarma olarak ortaya çıkar.(Aslan, 2014: 6)

Bu toplantılar yaşları birbirine yakın samimi arkadaşların bir araya gelip bir grup oluşturarak haftanın belli günlerinde, "sıra" ile belirli kurallara tabi olarak evlerde yaptıkları geleneksel toplantılardır. Urfa'da, "sıra gezme", bu gecelere de "sıra gecesi" denmektedir. İlk sıra gecesinde, hangi gün sıra gezileceği ve hangi hafta sırayı kimin yapacağı hususu belirlenir. (Akbiyık, 2004:) Bu toplantılar haftanın belli gecelerinde evlerde yapılır. Bu toplantılarda belirli kurallar vardır. Geceye katılanlar makam veya mevkileri ne olursa olsun bu kurallara uymak zorundadır. Bu toplantılarda o gecenin yönetimini üstlenen "başkan", "başağa" gibi kişiler vardır. Bu kişilerin verdiği talimatlar yerine getirilir. Bu toplantılarda sohbet edilir, hikayeler, masallar, darb-ı meseller, kıssalar, fıkralar anlatılır, tekerlemeler söylenir. (Akbiyık, 2004:) Bu toplantılarda yüzük saklama, yüzüğü parmağa geçirme (Ekim, 2012: 12) ortaoyunu, "Yüzük Fincan" ve "Tolaka" gibi geleneksel oyunlar oynanır. Bu toplantılarda belirli makam ve usullere uygun olarak müzik de icra edilir. Bu gecelerde müzik kültürü gelişmiştir, yeni eserler ve okuyucular ortaya çıkar. Bu toplantılarda; önceden belirlenen çeşitte yemek, tatlı ve içecekler ikram edilir. Eşitliği bozacak biçimde eksik veya fazla yapılması ceza sebebidir. Bu toplantılarda alkollü içki içilmez, kadın oynatılmaz, taşkınlık yapılmaz. Bu gecelerde; örf adet ve gelenekler, konuşma adabı ve müzik eğitimi usta-çırak geleneği içinde öğrenilir. Bu toplantılarda herkes birbirinden razı ve emin olmalıdır. Şikayeti olan varsa mahkeme kurulur ve kusurlu bulunana ceza verilir. (Akbiyık, 2004:)

"Sıra gecesi" mevsime göre açık veya kapalı alanlarda yapılır. Soğuk havalarda yapılan sıra gecesi sıraya katılan kişilerin evlerinde, oda ve salonlarında yapılır. Sıcak mevsimlerde ise açık alanlar tercih edilir. Yaz aylarında geceleri bile sıcaklığın 20 derecenin altına düşmediği Urfa'da, kapalı alanlarda bulunmak oldukça zordur. Bu nedenle sadece Urfa'da değil yöre halkı sıcak yaz gecelerini çoğunlukla dışarıda geçirir. Yörede çok bulunan akrep, yılan, çıyan korkusundan yüksek yerlerde veya damlarda yatarlar. Urfalıların birçoğu bahar ve yaz aylarında Urfa çevresinde bulunan dağlarda kayalara oyulmuş mağaralara, bağ ve bahçelere giderler. Bu mağaraların içi halı, kilim ve yastıklarla döşenir, mangal, ocak kurulur. Kimi zaman gece ve gündüz bu mağaralarda kalındığı olur. Kışın kapalı alanlarda evlerde yapılan sıra geceleri, baharla birlikte yaz

mevsiminde bağ, bahçe ve mağaralarda aynı gelenek içerisinde devam eder. (Aslan, 2014: 10)

Urfa "sıra gecesi"nde oturanların ayaklarını uzatmaları, yan gelmeleri hoş karşılanmaz, genellikle bağdaş kurularak oturulur. Ancak ayağında rahatsızlık olan, izin isteyerek ayağını uzatabilir. Sıra gecesinde müzik icra edilirken konuşmak, müzisyenlere hakaret sayılır. (Akbiyık, 2004:)

Sıra gecesinde sohbet; sıra gecelerinin en önemli fonksiyonlarından biridir. Sıra gecelerinde konuşulan konular sıra gezenlerin mesleklerine, kültür ve sanat seviyelerine, tahsillerine göre değişiklik arz etse de sırada; sağlık, eğitim, ekonomi, sanat, edebiyat, siyaset, dini konular ile Urfa'nın sorunları yanında Türkiye ve dünya meseleleri gibi her konu konuşulur. Bu sohbet ve istişarelerden hareketle bazen çok önemli kararlar da alınır ve uygulanırdı. Mesela; 1920 yılında Urfa Fransızlar tarafından işgal edildiğinde, düşmana karşı yapılacak mücadele yine bir sıra gecesinde karara bağlanmıştır. (Akbiyık, 2004:)

Her sıra gecesinde müzik yoktur. Bazı sıralarda sadece sohbet edilir. Herhangi bir enstrüman çalan veya okuyabilen kilerin oluşturduğu sıra grubunda müzik icra edilir. Bu geceler de müzik gecenin ancak belli bir bölümünde icra edilir. Urfa'da müziğin gelişmesinde ve yaşatılmasında, yeni bestelerin ve sanatçıların ortaya çıkmasında sıra geceleri önemli rol oynamıştır. Müzik, sıra elemanlarınca usta-çırak geleneği içinde makam geleneğine uygun olarak icra edilir. Müzik faslı Rast veya Divan makamından başlayarak, Uşşak, Hicaz ve gecenin durumuna göre diğer makamlarla devam ederek Kürdi veya Rast makamıyla son bulur. İcra edilen makama göre şarkı, türkü, hoyrat ve gazel okunur. (Akbiyık, 2004:)

Sıra gecesinde yapılacak yemek çeşidi ilk sıra gecesinde kararlaştırılır. Her sıra elemanı bu kurala uymak zorundadır. Mesela ikram çiğköfte ve tatlı olarak kararlaştırılmışsa, bu ikram edilir, İlave bir ikramda bulunana "bunu davet kabul ettik, bu nedenle sırayı tekrar yapacaksın" denilerek ceza verilir. Amaç arkadaşlar arasında zengin-fakir ayrımı yapılmayarak eşitliğin sağlanmasıdır. Sıra gecelerinde yemek olarak çiğköfte ve mahalli tatlılar, içecek olarak çay ve kahve, yemekle birlikte ise ayran ikram edilir. "Sıra" yapılacak olan evde hazırlıklar en az iki gün önceden başlar. Sıra gezenin, bekarlık döneminde annesi veya bacısı, evlendikten sonra da eşi, ev temizliği yapar, çiğköfte malzemelerini, ev tatlılarını, içilecek çay ve kahveyi özenle hazırlar. Sıra bittikten sonrada ev temizliği yapılır. Bu nedenle "Sıra"yı erkekler gezse de, sıra gecesinin esas mimarı kadınlardır." Sıraya gelenlere ilk olarak "mırra" adı verilen acı kahve ikram edilir. Bu kahve, özel fincanlara az miktarda konulup misafirlere iki defa sunulur. Acı kahvenin yapılması gibi içilmesinin de kendine has kuralları vardır. (Akbiyık, 2004:) Gecenin başlangıcında ve bitiminde verilen

mırranın yapılması, sunumu ve içimi, belirli geleneksel kurallara bağlıdır. Kahve, güğüm de denilen bakır ibrikte iyice kaynatılır. Bir süre dinlendikten sonra başka bir güğüme süzülür ve küçük kulpsuz fincanlara bir yudum kadar konularak ikram edilir. Acı kahve bir yudumla içildikten sonra boş fincan, kahveyi sunana verilir. (Aslan, 2014: 10) Kahveyi içen, kahve fincanını yere koymamalı ve mutlaka dağıtana geri vermelidir. Kahveyi içenin, fincanı yere veya masaya koyması, kahveyi verene büyük hakaret sayılır. Eskiden bunun cezası, kahveyi dağıtan bekârsa evlendirilmesi ya da fincanın altın ile doldurulup geri verilmesi idi. Bu kuralı bilmeyen misafirler, kahve fincanını yere koyarsa, bu kural hatırlatılır ve de hoş görülür. Acı kahveden sonra çay ikram edilir. Gece ilerleyip diğer ikramlar yapıldıktan sonra, son bir acı kahve daha verilir. Normal olarak kahve iki defa verilirken, son verilen kahve bir defa verilir. Bu kahve sıra gecesinin bittiğini hatırlatmak içindir, son verilen bu kahveye "kalk git kahvesi" denir. Sıra gecelerinde yemek olarak "çiğköfte" yapılır, nadiren mahalli yemeklerin ikram edildiği sıra geceleri de vardır. Diğer bir ifade ile çiğköfte, sıra gecelerinin değişmez yemeğidir. Rahatsızlığı nedeniyle yiyemeyen ve misafirler hariç, çiğköfte ikram edildiğinde herkes tabağındakini bitirmelidir. Tabakta çiğköftenin kalması çiğköftenin iyi yoğrulmadığı veya malzemelerinin beğenilmediği manasına geldiği için hoş karşılanmaz. Çiğköftenin yanında içecek olarak ayran ikram edilir, çiğköftenin yanında Urfa'ya has özel bir salata olan bostana, salatalık veya maruldan yapılmış cacık, koruk salatası, çoban salatası gibi salatalardan biri ikram edilir. Çiğköfteden sonra kadayıf, şıllık, katmer, baklava veya daş ekmeği, küncülü akkıt, palıza, şire gibi mahalli tatlılardan herhangi biri ikram edilir. Bu gecelerde kesinlikle alkollü içki içilmez. (Akbiyık, 2004:)

Sıra gecesinde müzik programı ve söyleşileri bittikten sonra yemek faslına geçilir. (Aslan, 2014: 10)

Sıra gecesini yalnızca Şanlıurfa'ya has olmamakla birlikte Şanlıurfa ile anılan, onunla öne çıkan bir ziyafet ve dostluk biçimidir. Sadece erkeklerin katıldığı bu toplantılarda karşılıklı bilgilenme ve fikir alışverişleri yapılır. (Aksoy ve Sezgi, 2015: 86)

Urfalılar misafiri çok seven bir toplumdur, bu anlayışın hiç bir öğünde misafirsiz sofraya oturmayan Hz. İbrahim (a.s.)'dan geldiği söylenmektedir. Halil İbrahim Sofrası herkesçe bilinen bir deyimdir. Urfalılar hala bugün misafir ağırlamak ve onlara yemek ikram etmekten büyük zevk duyarlar. Bu toplu yemeklerin en başında 'sıra gecesini' gelmektedir. Sıra gecesinin ana yemeği çiğ köftedir. Sohbet sonrasında mirra adı verilen acı kahve servis edilir. Bu gecede bayanlar olmadığı için hizmet erkekler tarafından yapılmaktadır. Yapılan her türlü toplantıda, çiğköfte başta yer alır. (Aksoy ve Sezgi, 2015: 86)

Sıra gecesinin yerel halk arasındaki uygulamasında insanlar birbirleriyle tanışır, konuşur, arkadaşlıklar, dostluklar oluşur. Bu geceye katılanlar, birlikte oturup kalkmayı, gelenek ve göreneklerini, âdâb-ı muâşeret kurallarını, dini vecibelerini, konuşmanın âdâbını, büyüğüne saygıyı, kurallara uymayı öğrenir. Bu gecelerdeki nezih sohbetlerde tarih, şiir, edebiyat, hikâye, masal, menkıbe kissa ve fıkralar dinler, ortaoyunu, geleneksel oyunları öğrenir, memleket meseleleri konuşulur, bu yönüyle bu geceler milli kültürümüzü yaşatan, eğiten, öğreten bir "halk mektebi" dir. Geceye katılanlar herhangi bir hastalık veya ölüm olayında arkadaşının yanında olur acısını paylaşır, Yine arkadaşlarının düğün, sünnet vb. mutlu gününde yanında olur, mutluluğunu paylaşırlar. Bu geceler sevgi, barış ve hoşgörü ortamıdır. Arkadaşlar arasında kırgınlıklar, dargınlıklar olursa bu gecelerde giderilir. Bu gecelere katılan misafirlerle tanışılır, değişik fikirlerden istifade edilir, herkesin çevresi genişler. Bu tanışmaların sosyal hayatta istifadesi görülür. Müziğe yeni başlayanlar, bu gecelerde ustaları dinleyerek müzik bilgisini alır ve usta-çırak geleneği içinde makamları öğrenir. Bu gecelerde türkü, uzun hava, şarkı, makam, usulü öğrenir. Bu gecelerde müzik kültürü gelişir, yeni eserler ve okuyucular ortaya çıkar. Gençler ilk müzik terbiyesini burada alır. Bu yönüyle bu tür geceler birer "halk konservatuvarı"dır. Bu toplantılar; yüzyıllardır, bir araya gelme, istişare etme, kararlar alma ve uygulama, ortak üretme, dayanışma, yardımlaşma, aidiyet duygusu kazanma gibi halkın birçok ihtiyacını karşılar. (Akbiyık, 2004:)

Sosyal hayatın bir parçası olarak kuşaktan kuşağa süregelen geleneksel sıra geceleri; genellikle sonbaharda başlar ve kış boyunca devam eder. Bu mevsimlerde Urfa'da sıra gezen yüzlerce grup vardır. Bu gelenek; Urfa'da ve diğer illerdeki Urfalılar arasında günümüzde de yaşamaktadır.(Akbiyık, 2004:)

Eski dönemlerde evlerde arkadaşlık ortamında yapılan sıra geceleri, yabancıların yani Urfa dışından gelenlerin yoğun ilgisi üzerine son yıllarda ticari lokanta ve otel restoranlarında yapılmaya başlanmıştır. Çeşitli amaçlarla Urfa'ya gelen yerli ve yabancıların sıra gecelerine büyük ilgi duydukları ve mutlaka katılmak istedikleri dikkati çekmektedir. Hatta illerden sıra gecelerine katılmak isteyen gruplar için turlar düzenlenmekte, tarihi, coğrafi ve dini mekânlar gezilmekte ve Şanlıurfa turizmine de büyük katkı sağlamaktadır. Haftanın belirli gecelerinde bu tür ortamlarda yapılan sıra geceleri tamamen müzik ve oyun ağırlıklıdır. Müzik programlarında çoğunlukla Urfa türküleri ve Urfa oyun havaları çalınıp söylenir. Bu bağlamda sıra gecelerinde program yapan profesyonel müzik grupları oluşmaya başlamıştır. Urfalı sanatçıların oluşturduğu çeşitli gruplar, başta Urfa olmak üzere İstanbul ve Ankara'da olmak üzere televizyonlarda, odalarda, lokanta ve otel restoranlarında düzenlenen sıra gecelerinde müzik programları yapmaktadırlar. (Aslan, 2014: 9)

Son yıllarda televizyonlarda veya çeşitli salonlarda, restoranlarda "sıra gecesi" adıyla düzenlenen geceler; turizm ve tanıtım amaçlı, eğlenceye yönelik sıra geceleridir. Bu tür sıra geceleri, amaç ve yapılış şekli bakımından geleneksel sıra gecelerinden tamamen farklıdır. (Akbiyık, 2004:)

Toplantıların günümüzde sürdürülebilir olması, yöre halkı tarafından seviliyor olmasındandır. (Ünlü, 2017: 509)

3.GELENEKSEL URFA EVİ

Geleneksel Urfa evleri bir veya iki katlı olup, içe dönük plan şemasına sahiptir. Konutlardaki mekân çeşitlilikleri, kat sayısı, oda, avlu ve eyvan sayısı konutta yaşayan ailenin büyüklüğü ve sosyo-ekonomik durumuna göre farklılık gösterir.(Zorlu ve Keskin, 2017: 80)

Geleneksel Urfa Evlerinde içe dönük plan tipinin göstergesi olan açık alanlar; avlular ve damlar, yarı açık alanlar; eyvanlar, revaklar ve kapı arası adı verilen giriş holleri, kapalı alanlar; odalar ile servis mekânlarıdır. (Zorlu ve Keskin, 2017: 77)

İki katlı konutlarda üst kata geçiş avludan merdivenlerle ulaşılan ve "gezenek" adı verilen açık mekânlardan yapılmaktadır. Gezenekler odalara ve diğer mekânlara dağılımı sağlayan geçiş mekanlarıdır. Üst kattaki mekan sayısının alt kata göre az olduğu bu konutlarda, alt kattaki bazı mekânların tavanı üst katta kullanıcılara teras olarak kullanılan açık mekanlar yaratmaktadır. (Zorlu ve Keskin, 2017: 77)

Geniş ve açık avluların (hayat) ortaya çıkmasında iklimin sıcak olmasının etkisi vardır. Ancak sünnet, düğün gibi kalabalıkla gerçekleşen gelenekler de avlunun biçimlenmesinde rol oynamıştır. (Kürkçüoğlu, 343)

Yılın büyük bir kısmında ev halkının yaşamının geçtiği avlular, konutlarda oldukça geniş tutulmuş, kuru ve sıcak iklimin etkisini azaltmak için içlerinde su öğeleri, küçük çiçeklikler ve bahçeler planlanmıştır. Avlu etrafında genellikle odalar, eyvan(lar), mutfak (tandırılık), hamam, ahır, tuvalet ve kiler bulunmaktadır. Yarı açık mekânlar olarak kullanılan eyvanlar konutlarda kullanım yoğunluğu nedeniyle konutun en temel öğesini oluşturmaktadır. Eyvanların konutlardaki konumu, sayısı, bulunduğu katlardaki farklılık birbirinden farklı plan tipolojilerinin oluşmasına sebep olmuştur. Üç yanı duvarla çevrili eyvanlar, dikdörtgen planlı, tonoz üst örtülü olup genellikle avlu seviyesinden birkaç basamak ile yükseltilmişlerdir. Yaz mevsiminde kullanılmak üzere planlanan eyvanlar kuzey yöne, kış mevsiminde kullanılacaklar ise güneye yönlendirilmişlerdir. (Zorlu ve Keskin, 2017: 80)

Yılın yedi ay gibi büyük bir bölümünün sıcak geçtiği Şanlıurfa'da serin bir mekân olarak kullanılan yazlık ve kışlık eyvanlar Urfa evlerinin vazgeçilmez öğesidir. Bazı evlerde yazlık eyvanın arka duvarındaki nişe hava akımını sağlayan ve yazın serinlik veren, damla bağlantılı, baca şeklinde hava kanalı açılmış, bu kanal dam üzerinde mihrap biçimindeki rüzgâr taşıyla son bulmuştur. Kuzeye veya kuzeybatıya yönlendirilen bu taşlara çarpan rüzgârın hava kanalından eyvana inerek serinlik vermesi sağlanmıştır. (Kürkçüoğlu, 343) Geleneksel Urfa evlerinde odalar kare ya da dikdörtgen planlıdır. Odaların iç mekan donanımındaki zenginlik, taşıdığı öneme ve fonksiyonuna bağlıdır. Yaz odası, kış odası, başoda gibi çeşitli isimler alan odalar, konumlarına, kullanım amaç ve örgütlenmelerine göre isimlendirilmiştir. (Zorlu ve Keskin, 2017: 80)

İslamın dünya görüşü ve sosyal yapıyı etkilemesine bağlı olarak ortaya çıkan kadın ve erkeği ayırma düşüncesine bağlı olarak konutlarda ortaya çıkan haremlik-selamlık ayırımı ortaya çıkmıştır. Ev halkının oturduğu evin esas bölümünü oluşturan harem bölümü selamlığa göre daha donanımlı ve büyük planlanmıştır. Bazı konutlarda haremlik ve selamlığa sokak tarafından ayrı birer kapı ile geçilirken bazen de tek kapıyla selamlık bölümüne sonra da ikinci bir kapıyla haremlik bölümüne geçilebilmektedir. (Zorlu ve Keskin, 2017: 80)

Ailenin oturduğu esas kısmı oluşturan haremlik bölümü konut içerisinde selamlıktan daha büyük alan kaplamaktadır. Harem bölümünde daha çok mutfak, kiler, ahır, hela gibi hizmet mekanları bulunmaktadır. Selamlık bölümü ise erkek misafirlerin ağırlandığı bölümdür. Selamlık bölümünde genellikle avlu (hayat), bir veya iki oda, eyvan, hayvanların barınağı için bir ahır (develik) ve tuvalet bulunmaktadır. Bazı konutlarda harem ve selamlık bölümleri arasındaki duvara "döner dolap" adı verilen servis dolabı planlanarak evin kadınının gelen yabancı erkek misafiri görmeden yemek servisini yapmasına imkân sağlanmıştır. (Zorlu ve Keskin, 2017: 81)

Tuvaletler, bazı evlerde harem ve selamlık avlularında birden çok sayıda bazı evlerde ise giriş kapısının yakınında ya da kapı arası denilen mekânda planlanmaktadır. Avluda yer alan tuvaletler, merdiven altında ya da avlunun herhangi bir köşesinde bulunur. Zemin kat dışında, üst katlarda da tuvalet planlanmış konutlar da bulunmaktadır. (Zorlu ve Keskin, 2017: 81)

4.SONUÇ

Sohbet toplantıları ülkenin genelinde görülen sosyal bir uygulamadır. Ancak Urfa "sıra" gecesini; kökeni eski Türk geleneğine dayanan Ahilik düşüncesi ve kurallarının hakim olduğu

Urfa'ya özgü bir gelenektir ve geçmişte bu gelenek geleneksel Urfa evinde icra edilirdi. Günümüzde geleneksel Urfa evi ev işleviyle cevap vermekte teknik ve işlevsel ihtiyaçlara cevap veremediğinden ev olarak kullanılmaya devam etmesi durumunda zarar görmesinden turizmin hizmet sunumuna dönük özelliğinden yararlanarak geleneksel evde icra edilen bir gelenek icrasının geleneksel evin turizm amaçlı işleve dönüşümünde kullanılması düşünülmüştür.

“Sıra” geleneğinin kendine özgü kuralları olması turizm kapsamında hizmet sunumuna dönüşümünü kolaylaştırır ve yerel halk tarafından geleneğin öğrenilmesi ve uygulanmasını kolaylaştırır, yabancıların da bu kurallara uyması dağlanarak Urfa'nın geleneksel kültürüne ait bu geleneğin icra edildiği gruba katılarak tecrübe ederek öğrenmeleri sağlanır.

Sıra geleneği içinde icra edilen birçok aktivite görülmektedir; sohbet edilir, hikayeler, masallar, darb-ı meseller, kissalar, fıkralar anlatılır, tekerlemeler söylenir, ortaoyunu, “Yüzük Fincan” ve “Tolaka” gibi geleneksel oyunlar oynanır, müzik de icra edilir. Bunların bir veya birkaçının ya da hepsinin seçimi ziyaretçilerin profili veya taleplerine göre belirlenebilir. Bu seçimlerin önceden belirlenebilmesi için bu aktiviteler rezervasyona dayalı yapılabilir. Ya da işletme ölçeğinde belirli gün ya da saatlere göre belirlenmiş bir ya da birden çok aktivite içeriğine uygun şekilde ziyaretçi istediği bir işletmeyi ziyaret etmeyi seçebilir. Geleneksel evi işleten işletmecilere sıra geleneğinin sunumunu hedefleyen işletmecilere geleneğin sürdürülebilirliğini sağlanabilmesi ve Türk kültürüne özgü özelliklerinin kaybolmaması ve hatalı yaklaşımların önüne geçmek için bu geleneğin sunumuna ait ana hatlara bağlı kalınması gerekli ana hatlar belirlenebilir, geleneği bozmayacak çeşitliliklerin oluşturulması ve sunumu konusunda işletmecilere serbest bir alanın bırakılabilmesi bu geleneğin ana hatlarıyla aynı ancak çeşitliliği içeren bir zenginlik sağlar, geleneğin tekdüze uygulanması ile sıkıcılığı ortadan kaldırır, ziyaretçilerin farklı işletmelerdeki uygulamaları görmek isteme konusunda cazibe yaratır. Örneğin; sıra gecelerinin uygulandığı gelenekte sırayı erkekler gezse de evin temizliği, birkaç gün süren yemek hazırlıkları kadınlar tarafından yapılırdı. Bu nedenle evde yaşayan aile içi bir ekonomik faaliyete dönüşmesi geçmişle günümüz arasındaki bağı güçlendirir ancak günümüzde bu geleneğin kültürün sunumu şeklinde genelde Türk kültürünün, özelde Urfa'ya özgü bir geleneğin sunumunu sergilemek ana amacını gerçekleştirecek şekilde bir hizmet sunumunu amaçlamak gerekmektedir.

Tüm işletmelerin uyması istenebilecek ana kurallar; geleneksel evin kapasitesini zorlamayacak ve geleneğin de icrasındaki kişi sayısı olarak 15-16 kişiyi geçmemesi, içki içilmemesi, taşkınlık yapılamaması, davranış kuralları gibi icrayı zedelemeyen ve

gelenekte yeri olan günümüze de uyumlu kurallar korunarak devam etmelidir. Bunun dışında işletmeye göre değişebilir uygulamalar; ziyaretçilerin profili, yemek menüsü, "sıra" gecesindeki aktivitelerin içerik ve sırasının belirlenmesi gibi. Menü veya bir ya da bir çok aktivitenin seçimi grup rezervasyonlarında ziyaretçilerin tercihlerine göre de belirlenebilir. Kurallara uymayanlara geleneğe benzer ceza uygulamaları veya para cezası gibi cezalar verilerek uygulamayı bozacak davranışlar veya kuralları bozacak davranışlar geleneğin uygulanmasında olduğu gibi önlenmelidir.

Gerek "sıra" geleneğine katılmak gerekse bu uygulamanın geleneksel evde icra edilmesi kültür turizmi kapsamındaki ziyaretçilerin ilgisini daha çok çeker. Bu da geleneğe özgü kurallara uyma konusunda istekli bir profili çeker. Bunun yanında Urfa yemekler konusunda Urfa mutfağı olarak bilinen özel bir mutfağa sahiptir. Sunulacak yemeklerle gastronomi turizmi içinde geleneksel ev, bu konuda da uygun bir mekan seçimi olur. Geleneksel evde hizmet sunumunu hedefleyen "sıra" geleneğinin icrası birden fazla turizm çeşidi ile ilişki kurarak turizme de katkıda bulunur. Urfa'ya özgü bir geleneğin özelliklerine uygun şekilde sunumunu ve geleneğin sürdürülebilirliğini sağlamaya katkıda bulunur.

Bu toplantılar yaşları birbirine yakın samimi arkadaşların bir araya gelerek oluşturduğu toplantılardı. Günümüzde Urfa evini ziyaret eden ailelere veya yaşlara göre düzenlenen gün ya da gecelere yayılarak icra edilebilir. Geleneksel evi ziyaret edenlerin ziyaretçi profilleri göz önünde bulundurularak grupların profil içeriği belirlenebilir, yerel halk da bu uygulamalara ilgi gösterdiğinden kültüre uygun şekilde kadın-erkek ayırımı şeklinde ya da aileler ölçeğinde, ya da kimi gün ya da o işletmeye özel karma da olabilir. Kimi gün ya da zaman dilimlerinde yerli veya yabancı grupları da hedefleyebilir. Bu durumda ziyaretçilerin değişebilir kültür, müzik türü seçimi, yemek türü seçimi gibi özelliklerine göre işletmeci düzeyinde işletme ölçeğinde değerlendirilerek belirlenebilir.

Geleneksel evin işletme biçimi konusunda bir restoran ya da otel konaklaması şeklinde olmasını gerektirmez. Urfalılar misafiri ve misafir ağırlamayı sever. Bu surumda evde yaşamını sürdüren aileler aile içinde turizm faaliyetini sunabilir. Bu konuda yabancılarla iletişim konusunda, ziyaretçilerle diyalog konusunda bir eğitim alarak bu geleneğin icra edilmesini sağlamak konusunda yeterli görülen aileler evlerini yalnız yeme-içme veya "sıra" geleneğinin bir veya birkaç ya da tüm uygulamalarını sunabilme konusunda yeterlik olarak aile içi turizmin evi kullanan evin sahibi tarafından icrası ile yerel halkın ev içi aile ekonomisine turizm bu şekilde olumlu bir dokunuşta bulunmuş olur. Gelenek bizzat bu geleneği icra eden yerel halk tarafından bu yolla sunması sağlanabilir. Bu yaklaşım geleneksel evde yaşamaya devam etmeyen bir turizm işletmecisinin bu konudaki

girişimine de engel olmaz. Önemli olan; geleneğin doğru biçimde uygulanmasını sağlayabilecek bilgi ve yeterliğe sahip olabilmektir. Bu da bu konuda alınacak kısa, orta, uzun süreli çeşitli eğitimlerle sağlanabilir.

Sıra geleneğinin geçmişteki uygulaması mekan seçimi konusunda yazın ve kışın farklı mekanların seçildiğini göstermektedir. Günümüzde ise geleneksel evde mevsime göre açık, yarı açık, kapalı mekan özelliği gösteren farklı özelliklere sahip mekanlara sahiptir. Mevsime göre; açık alanlar olarak avlular ve damlar, yarı açık alanlar olarak; eyvanlar, revaklar, kapalı alanlar olarak; odalar ile odalar arası geçiş mekanı "gezenek" kullanılabilir. Kışın odalarda veya odalara dağılımı sağlayan geçiş mekanı "gezenek"te, yazın ise avluda, avlu etrafındaki eyvanlarda sıra gecesinin icra olanağı sağlanabilir. Ya da geçmiş/te olduğu gibi yazın farklı yerlerde gerçekleşecek uygulamalarla kültür turizmi doğa, trekking vb. başka turizm türleriyle de ilişki kurarak farklı turizm çeşitleriyle de ilişki kurarak çeşitlilik içinde uygulanabilir.

Urfa sıra geleneği geçmişte icra edildiği gibi mekan seçimi bakımından geleneksel evin seçimiyle kültürün kültüre uygun şekilde icrasını mekansal, atmosfer ve geleneğin sürekliliği bağlamında bu geleneğin icrasını destekler ve geleneksel evin geçmişteki kullanımlardan zengin içerikli bir kullanımıyla koruma konusunda; gerek geleneğin gerekse geleneksel evin korunmasına katkıda bulunur. Türk kültür unsurlarını barındıran bir gelenek; turizm kapsamı içinde ziyaretçilerin kültürü tanıma ve iyi vakit geçirme bağlamında geleneksel bir eğlenme şekliyle günümüzdeki ihtiyaçları da karşılayabilen bir görev üstlenmektedir. Keza, Urfalılar bu geleneği mekan seçimleri geleneksel evden farklı yerlerde olsa da sürdürmek konusunda istekli oldukları görülmektedir. Yabancı ziyaretçiler de bu geleneğin icrasını görmek ve katılmak için isteklidir, turlarla gelen gruplar etkinlik biçimindeki bu gecelere katılmak istedikleri görülmektedir. Bu noktada yapılması gerekli olan yerel kültüre ait bir geleneğin gerek geleneğin icrası gerekse bu geleneğin icra edildiği mekanda kültürel sürekliliği sağlamakla birlikte, turizmin hizmet sunumu konusundaki özelliklerinden yararlanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.KAYNAKLAR

- Akbıyık, A. (2004)"Urfa "Sıra Gecesi"nden Çankırı "Yaran Meclisi"ne", II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, Yaran Kültürü ve Çankırı, 17-18 Eylül 2004
- Ekim, G. (2012) "Coro Bozo ve Anadolu'daki "Sohbet" Toplantılarında Görülebilen Benzerlikler", Akademik Bakış Dergisi, uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, sayı: 30, Mayıs-Haziran 2012, ISSN: 1694-258X, s: 1-16
- Aslan, E. (2014) "Ahi Örgütlerinden Urfa Sıra Gecesine Uzanan Bir Kültür Geleneği", Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: 1, sayı: 1, s: 6, 9, 10

- Aksoy, M., Gülistan Sezgi, G. (2015) "Gastronomi Turizmi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Gastronomik Unsurları", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 3/3 (2015) 79-89, s: 86
- Zorlu, T. Keskin, K. (2017) "Kültür-Konut Etkileşiminde Mahremiyet Olgusu: Geleneksel Urfa-Akçaabat/Ortamahalle Evleri Üz/erinden Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Online Journal of Art and Design* volume 5, issue 2, April 2017, s: 77, 80, 81
- Kürkçüoğlu, A.C. Tdv İslam Ansiklopedisi, "Şanlıurfa (Mimari)", cilt: 38, s: 343
- Ünlü, Z. (2017) "Ahilik Kültürü ve Bir Araya Gelme ve Çalma Söyleme Geleneği: Çankırı ve Şanlıurfa'nın Karşılaştırmalı Örneği", *TİDSAD Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, yıl: 4, sayı: 10, s: 509